

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ОСНОВА ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЇНИ

***Резюме.** Розглянуто значення міжнародного співробітництва в сучасних умовах, сформульовано власне його визначення. Проаналізовано функції та необхідність міжнародного співробітництва у зовнішньоторговельній діяльності країни.*

***The summary.** The importance of international cooperation in modern conditions is considered, own vision of its is formulated. Functions and necessity of international cooperation in foreign trade activity of the country are analyzed.*

***Ключові слова:** міжнародне співробітництво, зовнішньоторговельна діяльність, світове господарство, міжнародна інтеграція, міжнародна торгівля, глобалізація.*

У наш час світове господарство інтерпретується як всесвітній, глобальний, гео економічний простір, в якому відбувається зростання ефективності матеріального виробництва, вільне переміщення товарів, послуг, людського капіталу, фінансового, та науково-технічного.

Світове господарство складається з національно-державних економік, що знаходяться між собою у постійному та взаємному економічному зв'язку. Його не слід поєднувати з геополітичним. Складові останнього окреслюються на політичній карті національними кордонами, які не завжди збігаються з обрисами регіонів світового економічного простору на економічних картах світу.

Світове господарство необхідно розглядати як об'єктивний результат економічного зростання, іманентне прагнення суспільного виробництва до максимально позитивного економічного ефекту, як результат взаємодії факторів, рушійного виробництва матеріальних благ (безперервне поглиблення поділу праці, спеціалізації, інтернаціоналізації виробництва, вільного переміщення в гео економічному просторі товарів і капіталів).

Отже, світове господарство - це глобальний економічний простір, в якому зростає взаємозв'язок і взаємозалежність усіх країн і народів. Воно характеризується посиленою інтернаціоналізацією продуктивних сил, створенням різноманітної системи міжнародних економічних відносин, формуванням міжнаціональних механізмів, що регулюють господарський обмін між країнами. У всесвітньому господарстві об'єктивно відображається цілісність сучасного світу. Матеріальну основу всесвітнього господарства утворює світовий ринок благ, товарів, послуг, капіталів, цінних паперів і т. д.

Дослідження сучасних тенденцій світової економіки доводять, що в умовах глобалізації найвищих результатів може досягнути та країна, яка ефективно організовує свою зовнішньоекономічну діяльність.

Розглядаючи міжнародне співробітництво, необхідно визначити саме поняття «співробітництво». Його можна трактувати як процес взаємодії двох або декількох учасників, у якому виключається застосування збройного насильства і домінують спільні пошуки реалізації загальних інтересів. Всупереч повсякденному розумінню, співробітництво - це не відсутність конфлікту, а «порятунок» від його крайніх, кризових форм. Ілюзія «прозорості» змісту даного поняття стала причиною того, що спроби його визначення зустрічаються достатньо рідко. Одна з них належить Ж.-П. Деррієннику, відповідно до якого «два актора знаходяться в стані співробітництва, коли кожний із них може бути задоволений тільки в тому випадку, якщо задоволений і інший, тобто, коли кожний із них може домогтися досягнення своєї мети тільки тоді, коли цього може домогтися й інший. Результатом чисто кооперативного відношення може бути ситуація, у якій або обидва актора задоволені, або не задоволений жодний із них» [1].

Традиційно відносини співробітництва містять у собі двосторонню і багатосторонню дипломатію, укладання різноманітного роду альянсів і угод, що передбачають взаємну координацію політичних інтересів: наприклад, із метою спільного врегулювання конфліктів, забезпечення спільної безпеки або розв'язання інших питань, що представляють спільний інтерес для всіх сторін, які беруть у цьому участь.

Особливо велике значення міжнародне співробітництво відіграє для країн, які відстають у своєму розвитку. Без нього це відставання практично нездоланне. Тільки за допомогою світогосподарських зв'язків можна забезпечити відсутні споживчі та виробничі товари,

отримати доступ до нових технологій та додаткових ринків збуту. Це дозволяє прискорити створення сучасного виробництва, в тому числі розрахованого на масового споживача. Усе це разом з освоєнням передового зарубіжного організаційно-технічного досвіду відкриває великі можливості для економії часу, сил і засобів.

У результаті процесу інтернаціоналізації господарського життя світ на зламі тисячоліть поступово набув нових якісних ознак. Тепер міжнародне економічне співробітництво, яке все більшою мірою являє собою фронтальну економічну інтеграцію, перетворилося на принциповий фактор розвитку окремих економік. При цьому останні інколи навіть втрачають деякі ознаки своєї відособленості, перетворюючись на невід'ємні елементи широких міжнародних ринкових систем [2, с. 655].

Розвиток співробітництва між державами й іншими учасниками міжнародних відносин викликав цілу систему міждержавних і недержавних організацій глобального і регіонального значення. Зростання взаємозалежності світу, виникнення і загострення глобальних проблем надзвичайно збільшили об'єктивні потреби в посиленні багатостороннього співробітництва і сприяли розширенню його сфер. У той же час, якими б різноманітними не були ці сфери і напрямки, і яким би великим не було їхнє значення, центральним і найбільш важливим із них залишається економічне співробітництво, від успішності якого багато в чому залежить вирішення завдань взаємодії й в інших сферах. Особливого значення набувають питання економічної інтеграції. Вона тісно пов'язана з політичною інтеграцією, проте не зводиться до неї і не являє собою явище «вторинного» порядку.

У економічному відношенні міжнародна інтеграція являє собою більш високу (у порівнянні з вищезгаданими) форму співробітництва. Це створення єдиного економічного співтовариства на основі союзу двох або більше економічних одиниць. «Інтеграція, - пишуть П.-Ф. Гонідек і Р. Шарвен, - це одночасно процес і стан, що мають тенденцію замінити роздрібнені міжнародні відносини, що складаються з незалежних одиниць, новими більш-менш широкими об'єднаннями, наділеними мінімальними повноваженнями рішень або в одній або декількох визначених областях, або у всіх областях, що входять у компетенцію базових одиниць. На рівні індивідуальної свідомості інтеграція покликана породити лояльність і прихильність до нового об'єднання, а на структурному рівні - участь кожного в його підтримці і розвитку» [3, с. 130].

Об'єктом міжнародного співробітництва може бути сукупність економічних, фінансово-кредитних і правових відносин, які виникають між юридичними особами різних країн для досягнення чітко визначеного економічного результату. Як наприклад, підвищення конкурентоспроможності, оптимізації залучення та використання ресурсів.

Підвищення конкурентоспроможності можна досягти завдяки міжнародному співробітництву за рахунок використання ефективних технологічних розробок учасників міжнародного коопераційного формування, залученню підприємств і фірм із значним досвідом зовнішньоекономічної діяльності, розподілу виробничих, комерційних та технологічних завдань за рахунок досвіду та технічних можливостей учасників міжнародного об'єднання.

Оптимізація залучення та використання ресурсів проявляється за рахунок формування та використання матеріальних, технічних, фінансових, інформаційних та трудових ресурсів.

Наприклад, «функціоналізм» пропонує не просто розширення міждержавного співробітництва в окремих сферах, а має більш технічний характер. Він відображає у ньому шлях до досягнення політичної цілі - інтеграції держав у більш широку спільність через поступове відходження від їхніх суверенітетів. Національна держава розглядається як занадто вузька з погляду можливостей для вирішення нових економічних, соціальних і технічних проблем, що можуть бути вирішені лише на рівні міжнародного співробітництва. Тому міждержавні відносини повинні бути перебудовані таким чином, щоб замість «вертикальної» територіальної замкнутості були створені діючі «горизонтальні» структури, адміністрація яких була б покликана координувати міждержавне співробітництво в конкретних сферах.

Це дозволить усунути економічні і соціальні причини конфліктів, а пізніше і перебороти державні суверенітети. У результаті тривалої еволюції співробітництво між державами стане настільки тісним, а їхня взаємозалежність настільки високою, що не тільки стане неможливим збройний конфлікт між ними, але буде досягнутий стан необоротності [4, с. 240].

Історично першою й такою, що тривалий час домінувала за обсягами операцій, формою міжнародного співробітництва, була міжнародна торгівля товарами та послугами. З погляду окремої національної держави така торгівля відбувається як експорт товарів і послуг, а також їх імпорту. Ця економічна діяльність може відбуватися за участі як приватних суб'єктів підприємництва, так і безпосередньо держави. У цьому випадку дещо умовно можна виділити дві взаємно пов'язані моделі міжнародної економічної діяльності, які є підсистемами єдиного механізму національної участі в міжнародному співробітництві.

Перша модель взаємодії - співробітництво на приватному рівні - є провідною та визначальною для ринкової системи. І не дивно, адже саме лібералізація експортно-імпоротної діяльності в країні розглядається як ключовий інструмент, від якого залежить застосування всіх інших важелів регулювання.

Друга модель - співробітництво за участі державних інститутів (як однієї зі сторін угоди або лише за участю таких інститутів) - в сучасних умовах є допоміжною за своєю природою. Вона використовується в тих сферах економічної діяльності, де з економічних причин або через певні обмеження державні органи беруть на себе відповідні комерційні повноваження. Трапляються й особливі випадки, в умовах так званої директивної економіки, наприклад колишньої радянської, в якій існувала державна монополія на зовнішньоекономічну діяльність [5, с. 245].

Але об'єктивна необхідність у таких перетвореннях не означає усунення держави від обов'язків щодо створення сприятливих умов міжнародної торгівлі для національних експортерів та імпортерів, розв'язання численних технічних завдань. Важливим засобом стимулювання експорту з боку держави є забезпечення інформаційної підтримки національних виробників, зокрема підприємств малого та середнього бізнесу. Недостатній рівень розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема зі сторони його участі в міжнародних товарообмінних операціях та інших формах міжнародного співробітництва, сповільнює формування ефективної та динамічної відкритої економіки країни.

Держава в особі спеціалізованих органів стежить за дотриманням правил добросовісної конкуренції, попереджає демпінг, вдається у разі необхідності до антидемпінгових та демпінгових процедур. При цьому після періоду активної денационалізації та радикального зниження її ролі у даний час перед країною постають завдання посилення регулюючих функцій уряду. Передусім, це стосується стимулювання експортного виробництва, проведення структурної політики, яка сприятиме раціоналізації імпорту. Особливо важлива роль держави в забезпеченні кращих передумов міжнародної інтеграції, участі в роботі міжнародних інститутів.

Загалом парламентські, урядові, інші структури відповідають за створення режиму міжнародної торгівлі, забезпечують її законодавчі межі та інституційну підтримку.

Щоправда, наслідки міжнародної торгівлі можуть бути не тільки позитивними, тобто сприяти поліпшенню результатів економічної діяльності. Адже ми маємо справу з відкритою економікою, яка ґрунтується на системі зворотних зв'язків та інколи суперечливих інтересах окремих її учасників. Це може призводити не тільки до ускладнення господарської діяльності на мікрорівні, а й до макроекономічних дисбалансів, зокрема до погіршення умов формування платіжного балансу, фінансових дефіцитів та до ускладнень у проведенні грошово-кредитної політики.

Розвиток міжнародної торгівлі як компонента міжнародної економічної діяльності так само характеризується випереджаючою динамікою порівняно із темпами зростання обсягів світового виробництва. Ця тенденція існує протягом кількох останніх десятиліть, причому вона зберігалася і протягом 90-х років і, як очікується, буде проявлятися й далі.

Надзвичайно важливим є врахування досвіду країн з розвинутою ринковою економікою, особливостями яких є:

- по-перше, зменшення потреби в багатьох традиційних видатках сировини;
- по-друге, зростає кількість підприємств, які працюють за «швидким» циклом, коли етапи проектування, розробки та випуску продукції стають єдиним процесом, а необхідність у запасах сировини, матеріалів, комплектуючих та устаткуванні скорочуються;
- по-третє, зростає інвестування коштів в інформаційно-електронну інфраструктуру;

- по-четверте, підсилюється ефективність здійснення управлінських операцій та скорочується час для прийняття рішень і проходження їх через економічні механізми.

Важливими ознаками розвитку міжнародної торгівлі є її глобалізація і, що діє всупереч цьому процесу, її регіоналізація, коли торговельні потоки спрямовуються в країни, об'єднанні різного характеру економічними угодами.

Розгортання процесу глобалізації відбувається у певних формах чи, іншими словами, глобалізація має свої іманентні форми прояву. Вони здебільшого знаходять своє матеріальне втілення у:

- збільшенні обсягів та диверсифікації структури міжнародної торгівлі;
- міжнародних прямих і портфельних інвестиціях, що більше використовуються в системі заходів національного економічного розвитку;
- переміщеннях робочої сили по всій сфері світового господарства;
- зростаючому використанні знань, технологій, менеджменту, маркетингу, що продукуються в більш розвинутих країнах та використовуються в економічних системах, які поступово конвертуються у світогосподарські процеси.

Глобалізація економічних процесів спонукає до внесення коректив у зовнішньоекономічну політику країни. Йдеться, насамперед, про всебічне зміцнення і диверсифікацію фундаментальної основи зовнішньоекономічних зв'язків - галузей порівняльної і конкурентної переваги.

Також глобалізація обумовлює необхідність більшої системності і впорядкованості щодо присутності країни на головних міжнародних ринках сучасних товарів і послуг, інвестиційному, фінансовому, технологічному, робочої сили. Координація та законодавче врегулювання цієї діяльності сприятимуть органічному, еволюційному включенню її у світогосподарські процеси і структури, повнішій реалізації національних економічних інтересів.

Зі сторони національних інтересів країни, можна зробити висновок, що основними цілями міжнародного науково-технічного співробітництва для будь-якої країни є збільшення обсягів виробництва, розширення надходження до неї передових технологій, ноу-хау, раціоналізація експорту, зокрема нарощування зовнішніх продажів складних виробів з високим ступенем переробки, забезпечення додаткової зайнятості та підвищення доходів передусім висококваліфікованих кадрів.

Міжнародна торгівля країни вважається важливою ланкою економічного розвитку та гарантом національної безпеки. Вона дає змогу зберегти велику кількість спеціалізованих виробництв, здійснити важливі кроки щодо їх технологічної модернізації та інвестування. Разом з тим по ряду товарних позицій будь-яка країна впевнено намагається розширити своє представництво на ринках інших держав.

Щодо зовнішньоторговельної політики, то вона повинна бути спрямована на лібералізацію експорту й імпорту (передусім промислової продукції), поступове зменшення тарифу та усунення нетарифних заходів, що стримують міжнародний обмін. Одночасно зберігаючи достатньо високий рівень захисту окремих «чутливих» секторів і сфер внутрішнього ринку через митні та нетарифні обмеження, які доповнюються спеціальною галузевою конкурентною політикою. Відкриття «чутливих» ринків відбувається поступово, і насамперед для країн із найменш розвинутою економікою. Таке відкриття внутрішнього ринку для окремих галузей та продукції певних груп країн, синхронізоване із змінами в конкурентній політиці, дає можливість виробникам із інших країн поступово адаптуватися до умов та тиску конкуренції з боку третіх країн.

Ключове значення міжнародної торгівлі для країни зумовлюється тим, що ефективні динамізація розвитку та модернізація економіки, структурна реформа та залучення масштабних іноземних інвестицій, новітніх технологій можливі лише за умови формування розвитку спеціалізованого в ній виробництва, органічного входження в систему глобального розподілу праці.

Коли йдеться про особливості участі тієї або іншої країни в міжнародній торгівлі, виникає потреба в оцінці широкого комплексу геополітичних, історико-державних факторів експортно-імпоротної діяльності, тих налагоджених міжнародних каналів збуту та закупівлі продукції, які, й опосередковують товарний обмін країни із зовнішнім світом.

Адже відомо, що для суб'єктів економічного життя важливим фактором приросту прибутку, виробленого продукту є можливість зовнішнього збуту, тобто праця на споживачів продукції, які мешкають за кордоном. Тому, міжнародна економічна діяльність є не тільки органічним елементом господарських систем країн, а й їхнім потужним каталізатором. Водночас державні кордони у сучасному світі стають дедалі прозорішими.

Необхідно сприяти співробітництву між державами у розв'язанні питань, що представляють спільний інтерес і пов'язані з їхніми конкретними потребами економічного, соціального, науково-технологічного характеру. Прагматичні вигоди такого співробітництва поступово підштовхнуть держави до створення необхідних для цього міждержавних органів, що, у свою чергу, створять передумови і для політичної кооперації.

Отож, досліджуючи значення міжнародного співробітництва в сучасних умовах та аналізуючи теоретичні розробки з даної проблематики, слід зробити висновок, що цей рівень наукових досліджень у сфері міжнародного співробітництва далекий від бажаного, а деякі положення є суперечливими.

Використана література

1. «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією», прийнятий 31 травня 1997 р. - К. - 1998 р. / <http://ruthenia.info/txt/drgluck/irteo/2T10.html>
2. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. - К.: КНЕУ, 2003. - 948 с.
3. Дещинський Л. Є. Міжнародні відносини України: Історія і сучасність. - Львів: Бескиди Біт, 2004. - 320 с.
4. Храмов В.О., Бовтрук Ю.А. Зовнішньо-економічна політика: Навч. посібник. - К.: МАУП, 2002 р. - 541 с.
5. Цыганков П.А. Теория международных отношений: Учеб. Пособие. - М.: Гардарики, 2005. - 590 с.